

Олена Гончаренко

докторка юридичних наук, доцентка,
 провідна наукова співробітниця відділу
 правового забезпечення ринкової економіки
 Науково-дослідного інституту
 приватного права і підприємництва
 імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України
 (Київ, Україна)
 ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0178-2003>
 Researcher ID: <http://www.researcherid.com/rid/M-2091-2016>
o.goncharenko.com@gmail.com

УДК 346.1/9

РОЛЬ АДВОКАТУВАННЯ КОНКУРЕНЦІЇ В ЕКОНОМІЧНІЙ ПОЛІТИЦІ ДЕРЖАВИ

АНОТАЦІЯ. Важливими складовими конкурентної політики держави є застосування як примусових заходів з боку держави, так і засобів адвокатування, що у більшості випадків розглядаються як більш м'які та додаткові порівняно з державним примусом. Адвокатування конкуренції має зайняти належне місце у розбудові громадянського суспільства та, відповідно, набути ефективного інструментарію при застосуванні як органами державної влади, так і суб'єктами господарювання.

Метою статті є визначення ролі адвокатування конкуренції як інструменту державної політики та саморегулювання господарської діяльності.

Встановлено, що державна політика ефективного адвокатування конкуренції має базуватися на поєднанні інструментів державного регулювання із розвитком саморегулювних інституцій, що, в підсумку, призводить до співрегулювання. Взаємодія при адвокатуванні конкуренції державних інструментів та саморегулювання є сучасним напрямом трансформації суспільних відносин.

Позитивною рисою саморегулювання є усвідомлення суб'єктами господарювання важливості й доцільності конкуренції та реалізації політики адвокатування конкуренції на локальному рівні. Доведено, що важливим інструментом адвокатування конкуренції є розроблення політики антимонопольного комплаєнсу, яка визначається у внутрішніх документах суб'єктів господарювання, саморегулювних організацій.

Ключові слова: адвокатування конкуренції; конкуренція; засоби адвокатування конкуренції; саморегулювання господарської діяльності; економічна політика держави; антимонопольний комплаєнс; державне регулювання.

Чесна конкуренція – це ефективна конкуренція, за допомогою якої суб'єкт господарювання досягає успіху. Така конкуренція потребує захисту від недобросовісних дій і є пріоритетом економічної політики держави. Важливим запитанням залишається: чому ж адвокатування потребує саме конкуренція? Відповіддю на нього є глобалізаційні процеси, які відбуваються у світі. Швидкі технологічні зміни, нові альтернативи постають як виклики, що потребують таких самих адекватних

реакцій з боку суспільства задля забезпечення сталості його розвитку. Лібералізація та конвергенція є підставами для посилення ролі саморегулювальних інституцій, для розвитку внутрішніх його структур, для зміни парадигми взаємодії та співпраці з державою. Трансформації, перш за все, набувають регуляторна та контрольна функції держави щодо конкуренції. Тому *актуальним є питання адвокатування конкуренції з огляду на трансформацію і модернізацію функції держави.*

Проблематику адвокатування конкуренції досліджували вчені переважно з позиції впливу державної політики, інструментів державного регулювання. Зокрема, увагу цьому питанню приділено у працях таких українських учених: О. Бакалінська, О. Беяневич, Н. Корчак, О. Черненко та ін. Питання конкурентної політики та реалізації засобів адвокатування вивчали такі зарубіжні науковці: П. Буччіроссі, Дж. Ембергер, С. Дж. Евенетт, Вільям Е. Ковачич, Тодд Дж. Зівікі, Джеймс С. Купер, Пол А. Паутлер, І. Ракич та ін. *Однак комплексного аналізу потребує адвокатування конкуренції крізь призму взаємодії інструментів державного регулювання та саморегулювання.*

Метою дослідження є визначення ролі адвокатування конкуренції як інструменту державної політики та саморегулювання господарської діяльності.

Під поняттям адвокатування у науковій літературі часто розуміють діяльність громадських організацій щодо підтримання та просування важливих ідей і принципів у суспільстві. Загальноновизнаною інтерпретацією терміна “адвокатування конкуренції” вважається визначення, надане робочою групою з адвокатування Міжнародної конкурентної мережі:

<...> один із видів діяльності антимонопольних органів, спрямований на зміцнення конкурентного середовища за допомогою механізмів, які не передбачають застосування примусових заходів, а також здійснення активних відносин з іншими органами держави та посилення розуміння широкою громадськістю переваг конкуренції¹.

За змістом “адвокатування публічних інтересів” (*public interests advocacy*) є поняттям відмінним від лобіювання². Термін адвокація походить від англійського *advocacy* і є збірним поняттям *ad* – тут, у цей момент, *voca* – звати, закликати, закликати когось, закликати кудись. Адвокація – метод і процес впливу на людей, які приймають рішення та на громадянську думку щодо проблемних питань. Адвокація складається

¹ Advocacy and competition policy: Report prepared by the advocacy Working Group (ICN's. Conference Naples, Italy 2002) <https://www.internationalcompetitionnetwork.org/wp-content/uploads/2018/09/AWG_AdvocacyReport2002.pdf> (accessed: 14.11.2021); Terry Murriss, 'Materials of the First international competition network' (Naples, September 2002).

² W A Darity (ed), *International Encyclopedia of the Social Sciences*, vol 6 (2nd ed, Macmillan Reference 2008) 615–6.

з організованих зусиль і дій, які ґрунтуються на реальному стані речей³. Словник англійської мови надає такі українськомовні відповідники *advocacy* – просвітництво, пропаганда відстоювання, захист, підтримка, активний публічний захист, рекомендація, просування аргументація. Тому термін “адвокатування” можна тлумачити доволі широко.

Як правило, до засобів адвокатування конкуренції відносять: популяризацію конкуренції у засобах масової інформації, на інтернет-майданчиках; проведення конференцій, семінарів, тренінгів, зустрічей, круглих столів; видання методичних рекомендацій, аналітичних матеріалів, наукових та просвітницьких видань; співпрацю з громадськими організаціями та спілками, суб’єктами господарювання, саморегульованими організаціями тощо; залучення зацікавлених суб’єктів щодо розроблення нормативно-правових документів з питань конкуренції; надання інформації з оцінки впливу на конкуренцію певного заходу та визначення рекомендацій щодо пом’якшення негативних наслідків; розроблення та впровадження конкурентних політик відповідності суб’єктами господарювання та їх об’єднаннями тощо.

Залучення молоді, особливо студентства, яке є активним споживачем інформаційних технологій, сприятиме формуванню проконкурентної ідеології у майбутніх бізнесменів⁴. Важливим напрямом діяльності з адвокатування конкуренції є постійний розвиток відносин з бізнесом, професійними спілками, а також із юристами-практиками та адвокатськими конторами, які ґрунтуються на взаємній повазі сторін (бізнесу і влади), і кінцевою їх метою є вдосконалення форм взаємодії щодо захисту конкуренції та стимулювання зростання підприємницької діяльності⁵.

Сучасне державне регулювання економіки можна визначити у єдності таких елементів: 1) пряме державне регулювання; 2) наділення або делегування функцій держави іншим суб’єктам; 3) створення умов для створення інститутів саморегулювання та співрегулювання⁶. Тому при формуванні культури конкуренції держава також проводить політику щодо створення умов для інституційного та нормативного саморегулювання. Позитивною рисою саморегулювання є усвідомлення суб’єктами господарювання важливості й доцільності конкуренції та реалізації політики адвокатування конкуренції на локальному рівні. Держава ж, відповідно,

³ *Адвокаційна діяльність та її особливості в роботі з парламентом* (Лабораторія законодавчих ініціатив 2017) 5 <<http://gadaprogram.org/sites/default/files/publications/advocasi.pdf>> (дата звернення: 14.11.2021).

⁴ О Черненко, ‘Адвокатування конкуренції та сучасні інформаційні технології’ (2020) 20 *Приватне право і підприємництво* 159.

⁵ І Семенчук, ‘Концепція адвокатування конкуренції як нова комунікативна форма розвитку громадянського суспільства’ (2014) 2 *Бізнес-навігатор* 161.

⁶ Olga Bakalinska, Olena Belianevych, Olena Honcharenko, ‘Advocacy of Competition in the Mechanism of State Regulation of the Economy’ [2020] 11 (1) *International Journal of Financial Research, International Journal of Financial Research* 426.

трансформує функцію контролю та нагляду й отримує економію власних ресурсів.

На важливості розвитку адвокатування конкуренції наголошує низка науковців. Дж. Ембергер зазначає, що адвокатування конкуренції разом із забезпеченням дотримання закону про конкуренцію в окремих випадках порушень є дуже важливим підґрунтям, на яке спираються конкурентні агентства в усьому світі під час захисту ефективної конкуренції (*effective competition*)⁷. С. Дж. Евенетт підсумовує, що адвокатування конкуренції являє собою м'яку силу (*a soft power*) у просуванні конкуренції та заходів лібералізації, спрямованих на поліпшення показників ринкової економіки; “сприяння створенню конкурентного середовища для економічної діяльності”, заміну (або уникнення) нормативних актів із більш сильним антиконкурентним ефектом державними заходами з менш несприятливими наслідками, що мабуть є оперативними способами інтерпретації мети адвокатування конкуренції⁸. Адвокатування конкуренції є також менш затратним інструментом порівняно з процесом правозастосування, який має вирішальне значення у нинішніх економічних умовах⁹. Конкуренція може бути значно знижена завдяки різним державним політикам та інституційним механізмам. Дійсно, обмеженню ділової практики приватного сектора часто сприяє втручання держави у ринок¹⁰.

Також поширеним є визнання того, що одним із найважливіших внесків системи конкурентної політики є адвокатування сприяння ринковим процесам і діловому суперництву в організації економічної діяльності в уряді та державі загалом¹¹. Адвокатування конкуренції може бути особливо корисним для боротьби із регуляторними бар'єрами, створеними урядом, та у культивуванні “культури конкуренції”, для просвіти громадськості щодо економічних переваг конкуренції як організаційного принципу економіки¹².

Адвокатуванням конкуренції є будь-яка діяльність, яка здійснюється конкурентним органом щодо популяризації цінностей ринкового середо-

⁷ Geraldine Emberger, ‘How to strengthen competition advocacy through competition screening’ Competition Policy Newsletter (2006 Number 1 – Spring) <http://ec.europa.eu/competition/publications/cpn/2006_1_28.pdf> (accessed: 14.11.2021).

⁸ Simon J. Evenett, ‘Competition Advocacy: Time for a Rethink Symposium on Competition Law and Policy in Developing Countries’ (2005–2006) 26 *Northwestern Journal of International Law & Business* 495.

⁹ Irina Knyazeva, ‘Competition Advocacy: Soft Power in Competitive Policy’ (2013) 6 *Procedia Economics and Finance* 280–287.

¹⁰ *A Framework for the Design and Implementation of Competition Law and Policy* (R Shyam Khemani project director, The World Bank, OECD 1998) 93.

¹¹ William E. Kovacic, ‘Institutional Foundations for Economic Legal Reform in Transition Economies: The Case of Competition Policy and Antitrust Enforcement’ (2001) 77 *Chi.-Kent L. Rev.* 265.

¹² Todd J Zywicki, James C Cooper, ‘The U.S. Federal Trade Commission and Competition Advocacy: Lessons for Latin American Competition Policy’ (2007) 07 *George Mason Law & Economics Research* 07.

вища не примусовими засобами¹³. Т. Дж. Зівікі та Дж. С. Купер додають, що дуже часто в адвокатуванні конкуренції використовується переконання, а не примус, щоб довести необхідність проводити політику, яка сприяє подальшій конкуренції та споживчому вибору¹⁴. На ефективність адвокатування конкуренції в країні впливають фактори економічного, соціально-політичного, культурного характеру. Наприклад, рівень суспільного розвитку та рівень розвитку продуктивних сил, суспільні цінності, менталітет і світогляд більшості членів суспільства, активна чи пасивна громадянська та суспільна позиція¹⁵.

Адвокатування конкуренції як напрям конкурентної політики зародився наприкінці ХХ ст. Зокрема, у США, державі – лідері з антимонопольного регулювання, адвокатування конкуренції з'явилося в 1970-х роках ХХ ст. Із середини 1980-х років багатонаціональні донори й окремі західні держави витратили значні ресурси, консультуючи держави з централізованою економічною та політичною системами щодо правових реформ, покликаних сприяти економічній і політичній лібералізації¹⁶.

Забезпечення максимальної прозорості сприяє як ширшому розумінню важливості конкурентної політики, так і підвищенню довіри суспільства до діяльності конкурентних органів. За словами П. Буччіроссі та інших:

<...> ефективність конкурентної політики, ймовірно, також залежить від зовнішніх факторів: якості інституцій країни загалом і її судової системи, зокрема <...> загальна якість інститутів країни створює середовище, що впливає на ефективність усієї державної політики <...>¹⁷.

Цю думку підтримує В. Е. Ковачич:

Успішна реалізація вимагає не лише ретельного розгляду суттєвих заборон та побудови ефективного органу з питань захисту конкуренції, а й тягне за собою вдосконалення інших установ, таких як суди, професійні асоціації та університети, які впливають на напрямок та вплив конкурентної політики¹⁸.

¹³ 'A decade of ICN activity: overview of the main achievements' (*Slaughter and may*, 19–25.08.2011) Competition & Regulatory Newsletter' <<http://www.slaughterandmay.com/media/1591488/eu-competition-and-regulatory-newsletter-19-aug-25-aug-2011.pdf>> (accessed: 14.11.2021).

¹⁴ Zywicki, Cooper (n 12) 07.

¹⁵ Г Лозова, В Клименко, 'Розвиток адвокатування конкуренції в умовах інформаційної економіки' (2013) 34 Вчені записки університету "КРОК". Серія: Економіка 74.

¹⁶ *Assessing Aid What Works, What Doesn't, and Why (Vietnamese)* (World Bank policy research report. Washington, DC) <<http://documents.worldbank.org/curated/en/262281468181493001/Assessing-aid-what-works-what-doesnt-and-why>> (accessed: 14.11.2021).

¹⁷ Paolo Buccirossi, Lorenzo Ciari, Tomaso Duso, Giancarlo Spagnolo, Cristiana Vitale, 'Competition Policy and Productivity Growth: An Empirical Assessment' [2013] 95 (4) *The Review of Economics and Statistics* 1324–36.

¹⁸ William E. Kovacic, 'Getting Started: Creating New Competition Policy Institutions in Transition Economies' [1997] (23) 2 *Brooklyn Journal of International Law* 452.

Політика конкуренції – це тривала робота, яка продовжується, і для розвитку добре продуманих ініціатив сьогодні потрібен ретельний, точний погляд на те, що відбувалося в минулому, і прагнення зрозуміти, чому конкретні заходи не призвели до покращення у конкурентному середовищі¹⁹. На думку Дж. С. Купера, П. А. Паутлера: ‘<...> захист конкуренції допомагає вирішити проблему колективних дій споживачів, діючи в рамках політичної системи, захищаючи правила, які не обмежують конкуренцію <...>’²⁰. І. Ракіч дійшла висновку, що ефективність адвокатування конкуренції залежить не тільки від сили та характеристик конкурентного органу, а й від того, в яких рамках він діє²¹.

Отже, реалізації політики конкуренції закладена у більш широке розуміння державної політики у різних напрямках, включаючи економічну політику, у структуру повноважень органів державної влади та компетенцій інституцій громадянського суспільства, які взаємодіють між собою та взаємодоповнюють один одного. Як бачимо, науковці наголошують на системності застосування та невіддільності адвокатування конкуренції від інших інструментів держави. Зазвичай адвокатування конкуренції є частиною політики держави. Тому адвокатування конкуренції має бути вбудоване у державний механізм, бути його гармонійним важливим елементом, а не додатковою прибудовою.

Основним органом державної влади щодо адвокатування конкуренції є відповідне конкурентне агентство: в Україні – Антимонопольний комітет України (далі – АМКУ), у Польщі – Офіс з питань конкуренції та захисту прав споживачів, в Іспанії – Національна комісія з ринків і конкуренції, у Швеції – Шведський орган з питань конкуренції, в Австрії – Федеральне конкурентне відомство, у Великій Британії – Комісія з конкуренції, в Італії – Конкурентне відомство, в Канаді – Канадське конкурентне бюро, у США – Бюро конкуренції Федеральної торговельної комісії тощо. Конкурентні агентства мають відповідні можливості для адвокатування у багатьох аспектах. Наприклад, агентства з питань конкуренції можуть ідентифікувати відповідні проблеми адвокатування конкуренції за власною ініціативою, використовуючи такі методи, як “сканування горизонту”. “Сканування горизонту” – це метод виявлення ранніх ознак потенційно важливих подій шляхом систематичного вивчення потенційних загроз та можливостей²². Важливою частиною робо-

¹⁹ William E. Kovacic, ‘The Modern Evolution of U.S. competition policy enforcement Norms’ [2003] 2 (71) *Antitrust Law Journal* 377–478.

²⁰ Todd J. Zywicki, James C. Cooper, Paul A. Pautler, ‘Theory and Practice of Competition Advocacy at the FTC’ [2005] 72 (3) *Antitrust Law Journal* 1091–112.

²¹ I Rakić, ‘The Role of Competition Advocacy: The Serbian Experience’ in Begović B, Popović D (eds), *Competition Authorities in South Eastern Europe. Building Institutions in Emerging Markets* (Springer 2018) 111–32 <https://doi.org/10.1007/978-3-319-76644-7_7>.

²² Guidelines for Implementing competition advocacy Commission on Protection of Competition (*United Nations Conference on Trade and Development*) <https://unctad.org/meetings/en/Contribution/ccpb_SCF_AdvocacyGuidelines_en.pdf> (accessed: 12.10.2021).

ти з адвокатування конкуренції є надання політикам інформації з оцінки впливу на конкуренцію певного заходу та визначення рекомендацій щодо пом'якшення негативних наслідків. Адвокатування сприятливого для конкуренції нормативно-правового середовища є важливим завданням для антимонопольного агентства²³.

Незважаючи на важливість адвокатування конкуренції та звітування перед суспільством щодо здійснених заходів, цей напрям діяльності АМКУ, який визначений на сайті окремим лінком, перебуває на стадії наповнення з 5 серпня 2019 р.²⁴. Отже, можна зробити висновок, що АМКУ або надає перевагу примусовим заходам або ж не встигає наповнити сайт новою інформацією про адвокатування конкуренції.

У проекті Концепції державної політики розвитку та захисту економічної конкуренції в Україні метою адвокатування конкуренції визначається сприяння розвитку конкурентного середовища та захисту конкуренції завдяки забезпеченню проконкурентних підходів у діяльності державних органів, підприємців, інститутів громадянського суспільства засобами, що не передбачають застосування заходів державного примусу²⁵. У Концепції Загальнодержавної програми розвитку конкуренції на 2014–2024 роки не визначено поняття адвокатування конкуренції, однак до шляхів і способів розв'язання проблеми у сфері розвитку конкуренції віднесено: удосконалення державної політики у сфері захисту економічної конкуренції, зокрема в частині подальшої гармонізації законодавства про захист економічної конкуренції з європейським законодавством у відповідній сфері; залучення інститутів громадянського суспільства до участі у формуванні та реалізації антимонопольно-конкурентної політики²⁶. А до очікуваних результатів – формування у суспільстві позитивного ставлення до економічної конкуренції як фундаментальної суспільної цінності. Вказані шляхи і є аспектами реалізації адвокатування конкуренції.

Економічна глобалізація посилює вплив національної конкурентної політики на міжнародну торгівлю. У разі відсутності спільних підходів на міжнародному рівні щодо торговельної політики та політики конкуренції існує ризик того, що ці питання будуть вирішуватися державами прагматичним чином і не будуть узгоджуватися. Нині актуальним є питання взаємовпливу та взаємодії політик щодо торгівлі та конку-

²³ ICN Advocacy Working Group: Long-Term Strategic Plan 2011–2016 <<http://www.internationalcompetitionnetwork.org/uploads/library/doc760.pdf>> (accessed: 10.10.2021).

²⁴ Адвокація (Антимонопольний комітет України) <<https://amcu.gov.ua/napryami/advokaciya>> (дата звернення: 10.10.2021).

²⁵ Проект Концепції державної політики розвитку та захисту економічної конкуренції в Україні <https://amcu.gov.ua/storage/app/sites/1/imported_content/5d690bbe727c8.pdf> (дата звернення: 10.10.2021).

²⁶ Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми розвитку конкуренції на 2014–2024 роки: Розпорядження Кабінету міністрів України від 19 вересня 2012 р. № 690-р <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/690-2012-%D1%80?find=1&text=%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%B8%D1%81%D1%82#w1_7> (дата звернення: 10.10.2021).

ренції. Зокрема, ст. 9 Угоди Світової організації торгівлі про пов'язані з торгівлею інвестиційні заходи чітко встановлює цей зв'язок, коли передбачає до кінця століття розгляд положень щодо інвестиційної політики та політики конкуренції. У преамбулі цієї ж Угоди зазначається, що певні інвестиційні заходи можуть спричиняти наслідки, які обмежують і деформують торгівлю. Дві нові ініціативи – торгівля та екологічна стійкість (сталість) були підтримані Європейським Союзом (далі – ЄС) і в аспекті розвитку конкурентної політики держав. Зокрема, ці політики пов'язані із глобальними викликами зміни клімату, а також забруднення пластиком. Тому основна ідея полягає в узгодженні правил конкуренції на міжнародному рівні.

Особливості адвокатування конкуренції враховуються при наданні рекомендації Міжнародною мережею конкуренції. Наприклад, у запропонованому цією мережею Звіті про останній досвід членів ICN (2015–2018 рр.) у проведенні адвокатування конкуренції на цифрових ринках зазначено, що цілі/причини можуть поділятися на такі [від найбільшого до найменшого числа згаданих в обміні досвіду]: 1) надавати поради, експертні висновки або рекомендації уряду, законодавцям або судовим органам з питань конкуренції на цифрових ринках; 2) виявляти і краще розуміти проблеми, пов'язані з конкуренцією на цифрових ринках; 3) інформувати зацікавлені сторони про проблеми конкуренції в цифровій економіці та стимулювати обговорення. Цифрові ринки часто пов'язані зі складними проблемами конкуренції, включаючи багатосторонні ринки, платформні моделі та мережеві ефекти. У зв'язку з такими змінами антимонопольному органу слід: продовжувати аналізувати та переглядати свої стратегії адвокатування та розглядати нові технології та практики, щоб забезпечити досягнення цілей конкурентної політики²⁷.

Також ще одним прикладом у цьому аспекті можуть бути політики ЄС. З моменту запуску Європейської зеленої угоди в 2019 р. ЄС активізував проблематику екологічної та кліматичної політик, які підтримуються та доповнюються політикою конкуренції. Акцент робиться на досягненні фундаментальних проблемам. Дорожня карта для створення сталої економіки ЄС перетворює кліматичні й екологічні виклики на можливості в усіх сферах політики, що забезпечує сучасне зростання, а також може зробити перехід справедливим і всеосяжним для всіх. Головне завдання – трансформувати всю європейську економіку до вуглецевого нейтралітету до 2050 р. Це означає не менш ніж нова економічна модель – стійка економіка в рівновазі з природним середовищем. Екологічно амбітна політика буде тільки тоді ефективною, якщо ринки реагують на нові

²⁷ Report on ICN Members' Recent Experiences (2015–2018) in Conducting Competition Advocacy in Digital Markets <https://www.internationalcompetitionnetwork.org/wp-content/uploads/2019/06/AWG_AdvDigitalMktsReport2019.pdf> (accessed: 10.10.2021).

регуляторні сигнали та стимули без спотворень у конкуренції та якщо фірми прагнуть до інновацій, інтенсивно й чесно конкуруючи один з одним. Наприклад, антимонопольні правила ЄС дозволяють компаніям спільно реалізовувати справді екологічні ініціативи²⁸. Тому й адвокатування конкуренції та застосування відповідних інструментів у ЄС буде пов'язано із загальним напрямом – досягнення сталої економіки.

Питання впливу інструментів саморегулювання на ефективне здійснення адвокатування конкуренції, а також їхня взаємодія з державними механізмами не достатньо вивчена, про вже було зазначено вище. Однак слід наголосити, що державна політика ефективного адвокатування конкуренції має базуватися на поєднанні інструментів державного регулювання із розвитком саморегулювних інституцій, що в підсумку призводить до співрегулювання. Взаємодія при адвокатуванні конкуренції державних інструментів та саморегулювання є сучасним напрямом трансформації суспільних відносин. Крім того, таке співрегулювання може слугувати чинником як глобалізації, так і глокалізації процесів у конкретній державі.

За допомогою саме державного регулювання економіки визначаються межі втручання у саморегулювання. Негативні наслідки стихійних ринкових відносин як і стихійного саморегулювання можуть переборюватися за допомогою меж, які встановлюються державою. Автономне саморегулювання має бути об'єктом законодавчого впливу (головним чином, у вигляді імперативних норм) тією мірою, якою цього потребує захист публічних інтересів у сфері господарювання загалом та на окремих ринках зокрема²⁹.

Тому цілком логічним елементом для ефективного адвокатування конкуренції є задіяння саморегулювних інструментів: саморегулювних організацій (інституційна складова) та добрих практик, комплаєнсу (нормативна складова). Суть саморегулювання полягає в потенційній та реальній можливості суб'єктів створити власні правила поведінки та діяти без будь-якого зовнішнього впливу³⁰. Ефективність господарського саморегулювання підтримується, схвалюється відповідним державним забезпеченням: по-перше, удосконалюється нормативна база з метою не тільки створення реально діючих механізмів саморегулювання, а й запобігання проявам недобросовісної конкуренції між самими суб'єктами саморегулювання; по-друге, підтримання відповідних організаційних структур саморегулювання (асоціацій, торгово-промислових палат) як

²⁸ Competition policy brief. September 2021 <<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/63c4944f-1698-11ec-b4fe-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF>> (accessed: 22.10.2021).

²⁹ О. Беяневич, 'Питання саморегулювання господарської діяльності' в Беяневич О. (ред), *Стабільність цивільного обороту в Україні: проблеми забезпечення*. Збірник наукових праць, вип 4 (НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України 2016) 43.

³⁰ О. Гончаренко, Л. Нескороджена, 'Self-regulation of culture: the role of public associations and electronic communication' (2018) 4 Herald National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts 122.

представницьких структур, які діють у відповідних галузях із можливим делегуванням певних повноважень³¹. Захист прав споживачів як певний імператив слугує своєрідним обмеженням для адвокатування конкуренції. Діяльність саморегулювних організацій суб'єктів господарювання з підтримки конкуренції є позитивним та актуальним інструментом.

У внутрішніх документах суб'єктів господарювання та їх об'єднань може визначатися політика антимонопольного комплаєнсу, яка є своєрідним засобом як нормативного саморегулювання, так і адвокатування конкуренції. Слід зазначити, що політика відповідності є доволі інтелектуально та матеріально витратною, вимагає здійснення аналітичних дій. Зокрема, про політику комплаєнсу заявила компанія “Приватне акціонерне товариство ‘Миронівські хлібопродукт’” (далі – МХП) та визначило:

Компанія завжди дотримується принципів вільного підприємництва і чесної конкуренції. Як компанія, яка вибудувала вертикальну інтеграцію бізнесу і глобальні ланцюги поставок, МХП процвітає в силу досягнень вільної торгівлі. <...> правило Компанії – підтримка законної, справедливої і етичної конкуренції і повне дотримання всіх застосованих антимонопольних законів і законодавства про захист конкуренції³².

Також цікавою є політика комплаєнсу “Нафтогазу”: ‘Компанія досягає свого економічного розвитку за рахунок чесної конкурентної боротьби та надання якісних товарів/послуг споживачам’³³. Тому до адвокатування конкуренції можна віднести інструменти, які встановлюються самостійно суб'єктами господарювання.

Висновки. Адвокатування конкуренції найчастіше розглядають крізь призму державної політики та державного регулювання. Однак сучасні тенденції трансформації суспільства, вивчення їх глобалізаційних тенденцій, включаючи процеси у міжнародній економіці, призводять до думки, що без механізмів саморегулювання успішне адвокатування конкуренції уявити неможливо та його ефективність буде сумнівною. Важливим сучасним напрямом є визначення специфіки адвокатування конкуренції на певному ринку, галузі (цифрова економіка, зелена енергетика тощо).

Слід зазначити, що коли йдеться про розвиток конкуренції, то її адвокатування забезпечується як органами державної влади, так і суб'єктами господарювання та їх об'єднаннями, громадянським суспільством

³¹ О Гончаренко, ‘Державне регулювання та саморегулювання господарської діяльності: пошук балансу’ (2018) 3 Підприємництво, господарство і право 41.

³² Антимонопольний комплаєнс <<https://mhp.com.ua/uk/Corporate-Ethics-and-Compliance-ua/antimonopolcomplaens>> (дата звернення: 22.10.2021).

³³ Кодекс корпоративної етики Нафтогаз України <<https://www.naftogaz.com/files/HR/Naftogaz-Code-Ethics.pdf>> (дата звернення: 22.10.2021).

(громадськими організаціями тощо). У першому випадку адвокатування є інструментом реалізації державної економічної політики, у другому – інструментом саморегулювання відповідних суб'єктів.

Адвокатування конкуренції суб'єктами господарювання потрібно розглядати як адекватну та актуальну відповідь на еволюцію конкурентних відносин. Розвиток системи саморегулювних організацій, який на сьогодні є незадовільним в Україні, сприятиме адвокатуванню конкуренції та підвищенню довіри і взаємодії між суб'єктами економічної діяльності, споживачами товарів та послуг й органами державної влади. Важливим інструментом адвокатування конкуренції є розроблення політики анти-монопольного комплаєнсу, яка визначається у внутрішніх документах суб'єктів господарювання, саморегулювних організацій.

REFERENCES

Bibliography

Edited books

1. *A Framework for the Design and Implementation of Competition Law and Policy* (R Shyam Khemani project director, The World Bank, OECD 1998) (in English).
2. Darity W A (ed), *International Encyclopedia of the Social Sciences, vol 6* (2nd ed, Macmillan Reference 2008) (in English).
3. Rakić I, 'The Role of Competition Advocacy: The Serbian Experience' in Begović B, Popović D (eds), *Competition Authorities in South Eastern Europe. Building Institutions in Emerging Markets* (Springer 2018) 111–32 <https://doi.org/10.1007/978-3-319-76644-7_7> (in English).
4. Belianevych O, 'Pytannia samorehulivannia hospodarskoi diialnosti' v Belianevych O (red), *Stabilnist tsyvilnoho oborotu v Ukraini: problemy zabezpechennia. Zbirnyk naukovykh prats, vyp 4* (NDI pryvatnoho prava i pidpriemnytstva NAPrN Ukrainy 2016) 43 (in Ukrainian).

Journal articles

5. Bakalinska O, Belianevych O, Honcharenko O, 'Advocacy of Competition in the Mechanism of State Regulation of the Economy' [2020] 11 (1) *International Journal of Financial Research*, *International Journal of Financial Research* 426 (in English).
6. Buccirossi P, Ciari L, Duso T, Spagnolo G, Vitale C, 'Competition Policy and Productivity Growth: An Empirical Assessment' [2013] 95 (4) *The Review of Economics and Statistics* 1324–36 (in English).
7. Evenett Simon J, 'Competition Advocacy: Time for a Rethink Symposium on Competition Law and Policy in Developing Countries' (2005–2006) 26 *Northwestern Journal of International Law & Business* 495 (in English).
8. Goncharenko O, Neskorozhena L, 'Self-regulation of culture: the role of public associations and electronic communication' (2018) 4 *Herald National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts* 122 (in English).
9. Knyazeva I, 'Competition Advocacy: Soft Power in Competitive Policy' (2013) 6 *Procedia Economics and Finance* 280–7 (in English).

10. Kovacic W E., 'Getting Started: Creating New Competition Policy Institutions in Transition Economies' [1997] (23) 2 Brooklyn Journal of International Law 452 (in English).
11. Kovacic W E., 'Institutional Foundations for Economic Legal Reform in Transition Economies: The Case of Competition Policy and Antitrust Enforcement' (2001) 77 Chi.-Kent L. Rev. 265 (in English).
12. Kovacic W E., 'The Modern Evolution of U.S. competition policy enforcement Norms' [2003] 2 (71) Antitrust Law Journal 377–478 (in English).
13. Zywicki T J, Cooper J C, 'The U.S. Federal Trade Commission and Competition Advocacy: Lessons for Latin American Competition Policy' (2007) 07 George Mason Law & Economics Research 07 (in English).
14. Zywicki T J, Cooper James C, Pautler Paul A, 'Theory and Practice of Competition Advocacy at the FTC' [2005] 72(3) Antitrust Law Journal 1091–112 (in English).
15. Chernenko O, 'Advokatuвання konkurentsii ta suchasni informatsiini tekhnologii' (2020) 20 Pryvatne pravo i pidpriemnytstvo 159 (in Ukrainian).
16. Honcharenko O, 'Derzhavne rehuliuвання ta samorehuliuвання hospodarskoi diialnosti: poshuk balansu' (2018) 3 Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo 41 (in Ukrainian).
17. Lozova H, Klymenko V, 'Rozvytok advokatuвання konkurentsii v umovakh informatsiinoi ekonomiky' (2013) 34 Vcheni zapysky universytetu "KROK". Seriya: Ekonomika 74 (in Ukrainian).
18. Semenchuk I, 'Kontseptsii advokatuвання konkurentsii yak nova komunikatyvna forma rozvytku hromadianskoho suspilstva' (2014) 2 Biznes-navihator 161 (in Ukrainian).

Newspaper articles

19. Murrisa Terry, 'Materials of the First international competition network' (Naples, September 2002) (in English).

Websites

20. 'A decade of ICN activity: overview of the main achievements' (*Slaughter and may*, 19–25.08.2011) Competition & Regulatory Newsletter' <<http://www.slaughterandmay.com/media/1591488/eu-competition-and-regulatory-newsletter-19-aug-25-aug-2011.pdf>> (accessed: 14.11.2021) (in English).
21. 'Advocacy and competition policy: Report prepared by the advocacy Working Group' (*ICN's. Conference Naples, Italy 2002*) <https://www.internationalcompetitionnetwork.org/wp-content/uploads/2018/09/AWG_AdvocacyReport2002.pdf> (accessed: 14.11.2021) (in English).
22. 'Assessing Aid What Works, What Doesn't, and Why (Vietnamese) (*World Bank policy research report. Washington, DC*) <<http://documents.worldbank.org/curated/en/262281468181493001/Assessing-aid-what-works-what-doesnt-and-why>> (accessed: 14.11.2021) (in English).
23. 'Competition policy brief. September 2021' <<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/63c4944f-1698-11ec-b4fe-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF>> (accessed: 22.10.2021) (in English).
24. 'Geraldine E, 'How to strengthen competition advocacy through competition screening' Competition Policy Newsletter (2006 Number 1 – Spring) <http://ec.europa.eu/competition/publications/cpn/2006_1_28.pdf> (accessed: 14.11.2021) (in English).
25. 'Guidelines for Implementing competition advocacy Commission on Protection of Competition' (*United Nations Conference on Trade and Development*) <<https://unctad>.

- org/meetings/en/Contribution/ccpb_SCF_AdvocacyGuidelines_en.pdf> (accessed: 12.10.2021) (in English).
26. 'ICN Advocacy Working Group: Long-Term Strategic Plan 2011–2016' <<http://www.internationalcompetitionnetwork.org/uploads/library/doc760.pdf>> (accessed: 10.10.2021) (in English).
 27. 'Report on ICN Members' Recent Experiences (2015–2018) in Conducting Competition Advocacy in Digital Markets' <https://www.internationalcompetitionnetwork.org/wp-content/uploads/2019/06/AWG_AdvDigitalMktsReport2019.pdf> (accessed: 10.10.2021) (in English).
 28. 'Advokatsiia' (*Antymonopolnyi komitet Ukrainy*) <<https://amcu.gov.ua/napryami/advokaciya>> (data zvernennia: 10.10.2021) (in Ukrainian).
 29. 'Advokatsiina diialnist ta yii osoblyvosti v roboti z parlamentom' (*Laboratoriia zakonodavchikh initsiatyv*, 2017) 5 <<http://radaprogram.org/sites/default/files/publications/advocasi.pdf>> (data zvernennia: 14.11.2021) (in Ukrainian).
 30. 'Antymonopolnyi komplaiens' <<https://mhp.com.ua/uk/Corporate-Ethics-and-Compliance-ua/antimonopolcomplaens>> (data zvernennia: 22.10.2021) (in Ukrainian).
 31. 'Kodeks korporatyvnoi etyky Naftohaz Ukrainy' <<https://www.naftogaz.com/files/HR/Naftogaz-Code-Ethics.pdf>> (data zvernennia: 22.10.2021) (in Ukrainian).

Olena Honcharenko

THE ROLE OF COMPETITION ADVOCACY IN THE ECONOMIC POLICY OF THE STATE

ABSTRACT. An important component of the state's competition policy is the use of both coercive measures by the state and the means of advocacy, which in most cases are considered to be softer and more additional than state coercion. Competition advocacy must take its rightful place in the development of civil society and, accordingly, acquire effective tools for use by both public authorities and businesses.

The purpose of the article is to determine the role of competition advocacy as a tool of public policy and self-regulation of economic activity.

It is established that the state policy of effective competition advocacy should be based on a combination of instruments of state regulation with the development of self-regulatory institutions, which ultimately leads to co-regulation. Interaction in advocacy of competition of state instruments and self-regulation is a modern direction of transformation of public relations.

A positive feature of self-regulation is the awareness of business entities of the importance and expediency of competition and the implementation of competition advocacy policy at the local level. It is proved that an important tool of competition advocacy is the development of antitrust compliance policy, which is defined in the internal documents of business entities, self-regulatory organizations.

KEYWORDS: competition advocacy; competition; means of competition advocacy; self-regulation of economic activity; economic policy of the state; antimonopoly compliance; state regulation.